

*Бойко О. О.,**магістр**Національного університету біоресурсів і природокористування України**Козуб Л. С.,**кандидат філологічних наук, доцент,**доцент кафедри романо-германських мов і перекладу**Національного університету біоресурсів і природокористування України*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЕКСПРЕСИВНИХ ЗАСОБІВ У СУЧАСНОМУ БРИТАНСЬКОМУ КІНЕМАТОГРАФІ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню особливостей використання засобів емотивності у британському кінематографі, зокрема, на прикладі британських історичних фільмів та екранізованих версій романів. Особлива увага звертається на використання мовних засобів різних рівнів, які здатні викликати в адресата певні емоції та спонукати його до дій.

Ключові слова: кінодискурс, емотивність, національно-культурна специфіка, прагмалінгвістичні особливості, емотивний дискурс.

Постановка проблеми. Мова як головний інструмент людського спілкування не лише забезпечує обмін інформацією, але й відображає емоційний стан мовців. У мові різні види емотивного змісту передаються за допомогою спеціально пристосованих для цього знаків.

Нині дослідження проблеми мови та емоцій є одним з основних пріоритетних напрямів сучасного вітчизняного мовознавства. Лінгвістів, насамперед, цікавить класифікація емотивної лексики, емотивність на синтаксичному рівні, а також питання міжкультурної специфіки вербальної та невербальної маніфестації емоцій.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Нині дедалі більше уваги приділяється вивченню різних аспектів кінематографа, який виконує не лише розважальну, а й пізнавальну функції, дає змогу простежити вплив історії та культури на мову.

Значний внесок у лінгвостилістичне дослідження кінодискурсу здійснили Р. Барт та У. Еко. Проблемами визначення особливостей мови кіно займалися А. Віларейо, Р. Стем, Р. Картер, С. Козлоф, І. Бондеб'єрг. Серед вітчизняних науковців питання кінематографа розглядали М. Жинкін, М. Яновський та В. Шевченко.

Метою статті є виявлення особливостей використання засобів емотивності у сучасному британському кінематографі шляхом аналізу мовних засобів різних рівнів.

Виклад основного матеріалу. Емоції виступають невід'ємною частиною людського життя, регулюючи процеси сприйняття та осмислення дійсності. Вони є психічним відображенням реальності через переживання життєвих подій та ситуацій, що вказує на їх значущість для реалізації потреб індивіда [8, с. 445]. Емоції як соціокультурний феномен дійсності передаються двома способами: вербальними (різними типами номінації) та невербальними (паралінгвальними) засобами. У спілкуванні вербальний і невербальний коди поєднуються та становлять єдиний комунікативний процес [2, с. 5].

На сьогодні поняття «емотивність» трактується у мовознавстві досить широко: емотивний відтінок значення знаходять практично у будь-якому висловлюванні.

Емотивність властива всім мовним рівням: фонетичному, морфологічному, лексичному і синтаксичному. Кожен із них має свою систему засобів вираження. Так, на фонетичному рівні науковці висловлюють припущення про існування зв'язку між входженням певного звуку до складу слова та значенням цього слова. За їх твердженням, звук може викликати у свідомості мовців певне значення, тобто заміщати собою предмет чи дію, стаючи їхнім символом. А оскільки явища навколишньої дійсності оцінюються тим, хто їх сприймає, його оцінки переносяться і на звуки, що супроводжують ці явища. Так виникають символічні значення звуків узагалі, які поширюються на звуки мовлення [4, с. 27]. При цьому певні звуки здатні викликати відповідне коло асоціацій.

На синтаксичному рівні з метою вираження емоцій можуть вживатися окличні, питальні, еліптичні, інвертовані речення, вставні елементи. Чим вищим є ступінь емоційного напруження, тим вищим є ступінь дезорганізації синтаксичної структури. Перерваність, повтори, незакінченість синтаксичних конструкцій характерні для високої концентрації емоцій. Незважаючи на те, що неможливо виділити набір синтаксичних структур, що використовуються з метою вираження певної емоції, все ж можна простежити деякі закономірності. Наприклад, для вираження подиву характерні питальні, питально-заперечні структури, повтори, перервані та незакінчені речення [6].

Найбільш детально емотивність досліджена на лексичному рівні. Існують різні підходи щодо виділення та опису емоційної лексики, що зумовлено різним розумінням поняття «емотивність» та її місцем у семантичній структурі слова. Так, три групи лексики для мовної репрезентації емоцій виділяють В. Шаховський та Н. Силаєва: лексика, що називає, описує та виражає емоції [10, с. 86; 9, с. 209]. Емоційною називається категорія слів, яка, крім об'єктивного лексичного значення, містить і значення суб'єктивне – ставлення мовця до висловленої думки. Незважаючи на те, що суб'єктивне значення і емоція – різні поняття, як і лексичні способи їх реалізації, чимало оцінних слів можна віднести до емоційної лексики. Коли людина, користуючись певним типом лексики, висловлює свої позитивні чи негативні емоції, у цьому їй завжди допомагає експресія (сила вияву переживань, почуттів), яка може міститися в семантиці окремого слова або в контексті загалом. Проте в будь-якому разі вона супроводжуватиме вияви почуттів мовця [3, с. 195].

Досліджуючи прагмалінгвістичні особливості емотивного дискурсу, І. Мац виділяє два його компоненти: екстралінгвальний, що охоплює емоційну предметну й емоційну комунікативну ситуацію, та лінгвальний, до якого належать емотивна лексика, фразеологія, емотивні конструкції, відповідне емотивно-просодичне оформлення [6, с. 260]. Разом із тим В. Маслова зауважує, що емотивними можна вважати лише ті вислови, які характеризуються домінуванням емоційного плану змісту над інтелектуальним. За функціонально-семантичним принципом автор виділяє три групи емотивних висловів: висловлення ствердження або заперечення, емоційна оцінка, волевиявлення [5, с. 187].

Аналіз емотивного дискурсу передбачає розгляд його лінгвальних і екстралінгвальних компонентів. До лінгвальних компонентів емотивного дискурсу належать емотивна лексика, фразеологія, емотивні конструкції, відповідне емотивно-просодичне оформлення. Екстралінгвальні компоненти тісно пов'язані з емоційно-предметною ситуацією, що містить національно-культурний компонент, і емоційно-комунікативною ситуацією, що охоплює емоційну пресупозицію, емоційні наміри комунікантів та їх загальний емоційний настрій [6, с. 260].

Стимулами емоційних відношень та реакцій, за твердженням Х. Беркешук, є культурні асоціації. Автор поділяє лексику вираження емоцій на власне емотивну (емотивно марковану) та емотивно потенційну [4, с. 89]. На думку В. Маслової, поняття «емоційне забарвлення» необхідно розуміти як конкретні емоційні нашарування, відтінки, яких набуває мовна одиниця у певному контексті. Джерела і фактори емотивності охоплюють зміст інформації, комунікативне завдання та наміри автора, його уявлення про адресата [5, с. 188]. Так, мовна особистість, виражаючи свій емоційний стан, неодмінно має враховувати соціальний статус реципієнта повідомлення, його вік, психологічні особливості, рівень комунікативної компетенції, що дає змогу мовцю реалізувати свої інтенції, здійснити вплив на поведінку та емоційний стан адресата. Наприклад, викликати радість, жалість, співчуття, шокувати, здивувати, розсмішити тощо [7, с. 261].

Досліджуючи проблеми відображення емоцій у мові, І. Мац зазначає, що художній твір не може викликати у всіх однакові емоції. Це залежить від суспільного досвіду, що формує особистість, та особливостей індивідуальності, специфіки відчуттів у певний момент. Саме тому, окрім асоціативного способу, існують інші форми емоційного впливу, що менше залежать від індивідуального досвіду людини: контраст, новизна художнього слова і повтор [6, с. 261].

Таким чином, емотивність є однією з основних категорій художнього тексту і досягається через використання мовних засобів різних рівнів (фонетичних, граматичних, синтаксичних), які здатні викликати в адресата певні емоції. Емотивність притаманна і британському кінодискурсу, оскільки для нього характерним є експресивний вплив на глядача та спонування його до певних дій.

Проаналізувавши емотивні висловлювання сучасного британського кінодискурсу, у ньому можна виділити два основних види емотивних інтенцій: емоційне вираження почуттів і емоційний вплив. У кінофільмах найчастіше використовуються висловлення, які спрямовані на передачу мовцем власних емоцій, а також висловлення, які мають на меті змінити емоційний стан співрозмовника. Варто зазначити, що репліки героїв фільму змінюють емоційний стан не лише співрозмовників, а й аудиторії, яка переглядає кінострічку.

Так, діалоги, в яких мовець і адресат збігаються, тобто ті види діалогів, які називають «діалогами із самим собою», мають у кінофільмі свої характерні для мови кіно особливості, оскільки їх завдання – не лише передати емоційний стан героя, а й змусити глядача співпереживати. Так, роздуми юної принцеси з фільму «Молода Вікторія» (“Young Victoria”) позитивно налаштовують аудиторію до головної героїні та допомагають зрозуміти її основні життєві труднощі: *Some people are born more fortunate than others. Such was the case with me. But as a child I was convinced of quite the opposite. What little girl does not dream of growing up as a princess? But some places are not at all what you'd think. Even a palace...can be a prison.*

Варто також зазначити, що «діалоги із самим собою» часто простежуються на початку кінострічок, у цьому випадку режисери використовують прийом, який дає їм змогу швидко ознайомити глядача з подіями, які передували розповіді, та змусити його співпереживати героям кінострічки: *Is he married? I do not know that he is, and get, so eligible a gentleman would surely by now have formed an attachment. Will he bring his wife here? And his children? I only pray that I am spared any meeting. I know my chance of happiness has passed forever, but to be reminded of it by his presence here would, I'm certain, be more than my spirits could bear.* Героїня фільму «Переконання» (“Persuasion”), Енн, глибоко страждає вже з першої хвилини фільму, коли дізнається, що, можливо, зустрінеться зі своїм юнацьким захопленням, капітаном Фредеріком. Персонаж використовує мову, перш за все, як засіб зняття емоційного стресу, адже відомо, що мовлення поглинає емоційне переживання, яке ніби розчиняється в словах і зникає. Таким чином, наведене висловлення не спрямоване на адресата, а є для мовця лише засобом самовираження.

Проте для міжособистісної взаємодії більш характерною є орієнтація емотивного висловлення на партнера по комунікації. Висловлюючи власне емоційне переживання, мовець прогнозує можливу реакцію з боку адресата: *It's just exactly how you imagined? – Oh, I think it's even more wonderful! – We must find father. He'll be so happy to see you* (“Golden Bowl”). У наведеному прикладі героїня ділиться своєю радістю з приводу приїзду подруги та висловлює припущення про те, що і її батько радітиме зустрічі з нею.

Для того щоб висловити емоції або вплинути на співрозмовника, мовець використовує широкий спектр емотивних мовних засобів, зокрема, емотивно-оцінну лексику та емотивні синтаксичні конструкції. Реалізація мовних засобів вираження емоцій у кінофільмі має свою специфіку, що зумовлюється особливостями діалогічної форми мовлення.

У діалозі кінострічки важливу роль відіграють невербальні засоби комунікації (інтонація, тембр, тон, міміка, жести тощо), які разом з екстралінгвістичною ситуацією забезпечують максимальну економію мовних зусиль. Крім того, варто підкреслити, що однією з основних функцій емоцій є функція компенсації інформаційної недостатності. Її суть полягає в тому, що емоції дають адресату змогу зрозуміти позицію чи реакцію мовця, навіть якщо той не надає достатньої інформації. З іншого боку, вони дають можливість мовцю використовувати мінімум мовних засобів для передачі інформації. Таким чином, емотивні висловлення кінодискурсу зазвичай є актуалізацією простих, найчастіше односкладних речень. Це можна простежити таких прикладах: *No, this is impossible. I can't do it. I won't. It's all fantasy. It's madness* (“Affinity”); *Such manners, such conversations. Such capital* (“Persuasion”); *We missed the*

Queen's birthday. We will not miss the King's. We've accepted. We're going ("Young Victoria").

Часто вживаними в емоційному діалогічному мовленні персонажів фільму є еліптичні конструкції. Спрощення синтаксичної структури полегшує сприйняття інформації, сприяє оперативності спілкування, адже увага відразу акцентується на нових елементах повідомлення:

I've invited the Coburg brothers to come and stay. You ought to know them better. – Why? – Because you should ("Young Victoria");

You haven't changed. – Course I have, thank God. – You can't. And don't. Not ever. If you do, I won't let you ("The Edge of Love").

Найчастіше еліптичні конструкції використовуються, щоб передати такі емоції, як захоплення, нетерплячість, задоволення. Необхідно також зазначити, що вони часто поєднуються з невербальними засобами комунікації, щоб посилити емоційний вплив на адресата.

Висновки. Результати дослідження засвідчили, що мові британського кінематографа притаманна емотивність та експресивність, що суперечить стереотипному баченню англіців як нації, що є стриманою у прояві своїх емоцій. У сучасному британському кінодискурсі емотивні засоби реалізуються найчастіше на синтаксичному рівні. Серед синтаксичних засобів використовуються повтори, риторичні запитання, інверсія та еліipsis. Серед лексико-семантичних засобів зазвичай вживаються протиставлення, метафора, порівняння та гіпербола.

Отримані результати можуть бути використані з метою подальшого поглибленого вивчення національно-культурної специфіки сучасного британського кінематографа.

Література:

1. Беркешук Х. Культурні асоціації як джерело емотивності / Х. Беркешук // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія: № 9. Сучасні тенденції розвитку мов. – Вип. 1. – К. : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2006. – С. 8992.
2. Борисов О. Невербальні маркери вираження емоційного концепту «Страх» (на матеріалі сучасної англійської художньої прози) / О. Борисов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dissert.com.ua/137930.html>.
3. Дробко Н. Словотворення прикметників емоційного стану в англійській мові / Н. Дробко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_Gum/VZhDU/2009_46/42_46.pdf.

4. Калита А. Фонетичні засоби актуалізації смислу англійського емоційного висловлювання / А. Калита. – К. : КДЛУ, 2001. – С. 2437.
5. Маслова В. Некоторые онтологические аспекты эмотивности текста / В. Маслова // Язык и эмоции: Сб. науч. тр. – Волгоград : Перемена, 1995. – С. 185189.
6. Мац І. Прагмалінгвістичні особливості емотивного дискурсу / І. Мац // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2004. – № 19. – С. 260–262.
7. Мац І. Різновиди емоцій та способи їх вербалізації / І. Мац [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eprints.zu.edu.ua/3511/1/03miiesv.pdf>.
8. Петровський А. Краткий психологический словарь / А. Петровський. – М. : Политическая литература, 1990. – 494 с.
9. Силаева Н. Некоторые средства выражения экспрессивности в эпистолярных текстах / Н. Силаева // Материалы Всероссийской научно-практической конференции с международным участием «Высшее гуманитарное образование 21 века: проблемы и перспективы». – Самара : Узд-во СГПУ, 2006. – С. 206213.
10. Шаховский В. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка / В. Шаховский. – Воронеж : Изд-во Воронежск. гос. ун-та, 1987. – 192 с.

Бойко О. О., Козуб Л. С. Особенности использования экспрессивных средств в современном британском кинематографе

Аннотація. Стаття посвящена дослідженню особливостей використання засобів емотивності в британському кинематографі, в частині на прикладі британських історичних фільмів і екранізованих версій романів. Особливу увагу приділено використанню мовних засобів різних рівнів, які здатні викликати у адресата певні емоції і підбадьлюють його до дійств.

Ключевые слова: кинодискурс, эмотивность, национально-культурная специфика, прагмалінгвістичні особливості, емотивний дискурс.

Boiko O., Kozub L. Peculiarities of Expressive Means Usage in Modern British Cinematography

Summary. The article deals with the study of the peculiarities of emotivity means usage in British cinematography, in particular, on the example of British historical films and screen versions of novels. Special attention is paid to the use of different language means, which can evoke certain emotions and induce some actions.

Key words: film discourse, emotivity, national and cultural specificity, pragmalinguistic peculiarities, emotive discourse.